

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท, ดร.¹

บทนำ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ทรงตรัสรู้ธรรมอันวิเศษที่เป็น การพัฒนาศักยภาพทางกายให้สะอาดด้วยศีลซึ่งส่งเสริมให้การประพฤติมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และการพัฒนาศักยภาพทางจิตให้สงบด้วยสมาธิ และให้สว่างสุขุมรอบคอบด้วยการเจริญวิปัสสนา โดยเฉพาะการพัฒนาจิตทรงแสดงวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาซึ่งทำให้บรรลุวิปัสสนาญาณอันประเสริฐ สูงสุด ส่งผลทำให้จิตมีสติอย่างสมบูรณ์จนเกิดเป็นความรู้สึกชัดแจ่มแจ้งเห็นจริงในเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้น และดับไป ทำให้จิตผ่องใสและมีพลังเป็นอิสระจากกิเลสคือสิ่งที่เข้ามาครอบงำจนทำให้จิตเศร้าหมอง ดุจพระอาทิตย์อุทัยยังโลกให้สว่างฉะนั้น บรรดาสาวกของพระพุทธองค์ผู้เพียรพยายามพัฒนา ศักยภาพทางจิต ด้วยการปฏิบัติให้ถึงวิปัสสนาญาณ ซึ่งจะทำความรู้แจ้งเห็นจริงให้เกิดขึ้นกับตนและ สามารถแนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติจนเห็นผลตามได้ ทำให้ชีวิตมีความสุข ส่งผลให้เกิดความประทับใจแก่ มนุษย์ทั้งหลาย กล่าวได้ว่าความสุขที่เกิดจากจิตที่มีสติได้วิปัสสนาญาณเป็นของดียากนักที่จะหาสิ่งใด ที่มีค่าในโลกมาเปรียบเทียบได้ สิ่งนั้นรู้จักกันในชื่อว่าวิปัสสนากัมมัฏฐาน อันเป็นแนวทางที่เป็นไป เพื่อความบริสุทธิ์หมดจดโดยส่วนเดียว เรียกว่าวิสุทธิมรรค คือทางแห่งความบริสุทธิ์หมดใจจากกิเลส สิ่งที่จะเข้ามาร่อยรัตจิตให้ทุกข์ แต่เมื่อบุคคลใดได้ดำเนินวิปัสสนากัมมัฏฐานจนถึงที่สุดวิปัสสนาญาณ แล้ว ย่อมถึงจุดหมายปลายทางที่เป็นความสุขสงบเย็นไม่มีความร้อนรนอย่างใดอีกต่อไปคือพระ นิพพานอันเป็นที่บริสุทธิ์สิ้นกิเลสและพ้นจากกองทุกข์ทั้งปวงตามพุทธประสงค์ที่ทรงพระเมตตาตรัส สอนให้สรรพสัตว์ได้เข้าถึง หรือได้รู้เห็นพระสัทธรรมที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบในพระศาสนา นี้ และ นับว่าเป็นการพัฒนาศักยภาพทางจิตให้เกิดขึ้นด้วย

เมื่อกกล่าวถึงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจะเป็นการตั้งสติกำหนดไปที่กาย เวทนา จิต และธรรม ในขณะปัจจุบัน เรียกว่าสติปัฏฐาน 4 ถือเป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ เป็นสิ่งที่สามารถ ทำได้ทุกเพศ ทุกวัย ไม่จำกัดด้วยกาล ด้วยสถานที่ และผู้ปฏิบัติจะรู้ได้ด้วยตนเอง ได้ผลทันตาเห็น ไม่ ต้องรอรอถึงชาติหน้า มีโรงเรียนและตำราที่ใช้ศึกษาและปฏิบัติคือร่างกายอันยาวาวหนาค้ำบกว้างศอก มีสัญญาใจครองนี้เอง

ผลของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ทำให้จิตรู้ชัดแจ่มแจ้งและเข้าใจในไตรลักษณ์ คืออนิจจัง คือความไม่เที่ยงมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดา ทุกขัง คือไม่สามารถคงอยู่ในสภาพเดิมตลอดไป และอนัตตา คือไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน ไม่สามารถบังคับให้เป็นไปตามปรารถนาได้ ซึ่งสามารถทำความเข้าใจ ในกายและจิตของตนได้ดียิ่งขึ้น และรู้เท่าทันกับโรคต่างๆ ที่เข้ามาเบียดเบียนกายและจิตของตนได้ เป็นอย่างดี ซึ่งการทำจิตให้มีสติเป็นสมาธินั้น ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า มีผลช่วยสร้างความ ผ่อนคลายในการรักษาโรคความเครียดอย่างได้ผล การปฏิบัติสมาธิหรือเทคนิคการผ่อนคลายต่างๆ

¹พระมหาไพฑูริย์ ปนตนนโท, ดร., อาจารย์วิทยาลัยพระธรรมทูต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2562.

นอกจากนั้นการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ยังชี้ให้เห็นถึงผลดีของจิตที่มีสติเป็นสมาธิทำให้คนมีความรอบคอบระมัดระวังตัวไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตจึงไม่เป็นโรคทางกายได้ง่าย² จะเห็นว่าการพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นสิ่งที่พระธรรมทูตจะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้น

ความเป็นมาของพระธรรมทูต

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว เมื่อทรงดำริที่จะประกาศพระศาสนา พระองค์ทรงระลึกถึงพระปัญจวัคคีย์ จึงเสด็จไปที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระองค์ได้แสดงปฐมเทศนาคือพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตรเป็นครั้งแรกในโลก ทำให้ท่านอัญญาโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นรูปแรก และได้ขอบรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุ พระองค์ทรงประทานอนุญาตให้การอุปสมบท ถือว่าท่านเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา ต่อมาพระองค์ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอนัตตลักขณสูตรแก่พระปัญจวัคคีย์ จนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์หมดทุกรูป และจากนั้นไม่นานได้ทรงแสดงธรรมแก่ยสกุลบุตรพร้อมเพื่อนอีก 54 คน ได้บรรลุอรหันต์ผลในเวลาต่อมา จึงมีพระอรหันต์เกิดขึ้นในขณะนั้น 61 รูป รวมทั้งพระพุทธองค์ด้วย พระองค์ทรงส่งพระภิกษุสงฆ์ทั้ง 60³ รูป ซึ่งปัจจุบันเรียกว่าพระธรรมทูต หรือพระสมณทูต ออกไปประกาศเผยแผ่พระศาสนาโดยให้แยกกันไปในทิศทางต่างๆ ให้ไปเพียงรูปเดียว ซึ่งพระอรหันต์สาวกทั้งหมดได้ผ่านวิปัสสนากัมมัฏฐานถึงที่สุดแห่งวิปัสสนาญาณแล้ว ส่วนพระองค์เองทรงเสด็จไปเผยแผ่พระศาสนาที่ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม⁴

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จถึงตำบลอุรุเวลาเสนานิคมทรงประกาศพระศาสนาโปรดชฎิล 3 พี่น้อง ซึ่งมีบริวารรวม 1,000 คน เพราะชฎิล 3 พี่น้องเป็นเจ้าลัทธิใหญ่ที่นิยมการบูชาไฟและเป็นที่เคารพนับถือของพระเจ้าพิมพิสารและประชาชนชาวแคว้นมคธเป็นอย่างมาก พระองค์ทรงแสดงธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตรและแสดงปาฏิหาริย์ทำให้ชฎิลกลุ่มนี้เกิดศรัทธาเลื่อมใส จากการที่มีสติเจริญวิปัสสนาพิจารณาในธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง จึงเกิดปัญญาญาณได้ความสำเร็จบรรลุธรรมและอุปสมบทเป็นภิกษุทั้งหมด⁵ ต่อจากนั้นพระองค์เสด็จไปหาผู้นำทางการเมือง คือพระเจ้าพิมพิสาร ผู้เป็นพระราชอาแห่งแคว้นมคธและข้าราชการบริพาร ในขณะที่พระเจ้าพิมพิสารและข้าราชการบริพารเห็นว่าชฎิลสามพี่น้องที่ตนนับถือได้ประกาศตนเป็นสาวกของพระพุทธองค์แล้วจึงเกิดความอศรัยใจและน้อมใจฟังพระธรรมเทศนาด้วยความเคารพ ในที่สุดได้ดวงตาเห็นธรรมและนับถือพระพุทธศาสนา ต่อมาพระเจ้าพิมพิสารได้ถวายวัดเวฬุวันแก่พระสงฆ์โดยมีพระพุทธองค์ทรงเป็นประมุข⁶ เป็นอันว่าพระพุทธเจ้าทรงได้พระสาวกที่เป็นพระอรหันต์เพิ่มขึ้น แน่แน่นอนว่าทรงได้พระธรรมทูตที่มีศักยภาพอย่างสูงสุดด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเพิ่มขึ้นในการเผยแผ่พระศาสนาด้วย

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะทรงออกประกาศศาสนาเป็นเหตุให้ได้พระสาวกหรือพระธรรมทูตที่ทรงส่งออกไปทิศละรูปในช่วยการประกาศพระศาสนานั้น ตามประวัติศาสตร์ศาสนา กล่าวว่าเมื่อพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ทรงพิจารณาธรรมที่ตรัสรู้เพื่อหาผู้ที่จะรู้

² พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ์, “ธรรมลีลา”, หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ, (21 สิงหาคม 2551), หน้า 7.

³ วิ.ม.(บาลี) 4/32/40.

⁴ วิ.ม. (บาลี) 4/12 - 47/12 - 41, วิ.ม. (ไทย) 4/12 - 47/18 - 48.

⁵ วิ.ม. (บาลี) 4/12 - 54/12 - 45, วิ.ม. (ไทย) 4/12-54/18-65.

⁶ วิ.ม. (บาลี) 4/12 - 54/46 - 50, วิ.ม. (ไทย) 4/12 - 54/ 18 - 65.

ตามได้ ทรงทราบชัดว่าผู้ที่รู้ตามพระองค์นั้นไม่ใช่จะได้ทุกคน แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่ามหาชนเปรียบเหมือนกับบัว 4 เหล่า คือ อุกษฤติปัญญา ผู้สามารถรู้ได้อย่างฉับพลัน เพียงแต่ยกหัวขึ้นขึ้นแสดงจะสามารถรู้ได้ทันที วิจิตปัญญา ผู้สามารถรู้ได้เมื่ออธิบายความอย่างละเอียด เนยยะ ผู้สามารถเข้าใจได้ เมื่ออธิบายความอย่างละเอียดแล้วซักถามทบทวน และปทปรมะ ผู้ที่เข้าใจอะไรได้ยาก ต้องอธิบายความอย่างละเอียดและซักถามทบทวนหลายครั้ง แต่บางรายมีความเห็นผิดอย่างรุนแรงยากที่จะบรรลुरुธรรมตามได้⁷ ด้วยเหตุนี้การประกาศพระศาสนาจึงต้องพิจารณาจริตนิสัยของบุคคลแล้วจึงแสดงธรรมให้เหมาะสม ซึ่งตรงนี้เป็นจุดที่พระธรรมทูตผู้เผยแผ่พระศาสนาจะต้องทำความเข้าใจไว้ด้วย

เมื่อพุทธศตวรรษที่ 3 พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองด้วยความอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช มีการจัดสังคายนาพระธรรมวินัยครั้งที่ 3 ตลอดทั้งให้การอุปสมบทพระราชโอรสและพระราชธิดา เพื่อสืบทอดพระพุทธศาสนา ทรงมีพระราชดำริที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ จึงทรงปรึกษากับคณะสงฆ์ซึ่งมีพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธาน เพื่อให้มีการคัดเลือกพระธรรมทูตหรือพระสมณทูตออกไปประกาศศาสนา ในครั้งนั้นได้ข้อตกลงถึงการจัดส่งพระธรรมทูตหรือพระสมณทูต 9 สาย ทำให้เกิดมีพระธรรมทูตหรือพระสมณทูตที่คณะสงฆ์เห็นพ้องตรงกันว่ามีความเหมาะสมในการออกเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งแน่นอนว่าจะต้องมีความพร้อมทางด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ อย่างครบถ้วน⁸

ตามที่กล่าวมาจะเห็นว่าพระธรรมทูตคือพระสาวกผู้ปฏิบัติตามคำสอนและบรรลुरुธรรมตามพระพุทธเจ้า ซึ่งการที่จะเป็นพระธรรมทูตจะต้องมีจิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานจนเกิดศักยภาพในการที่จะทนต่อสิ่งเย้ายวนใจ ทนต่ออารมณ์อันน่าปรารถนาน่าพอใจ ทนต่ออารมณ์ที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่าพอใจ ออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยความเข้าใจธรรมชาติจิตของคนเปรียบเป็นบัว 4 ประเภท และจะต้องมีความพร้อมทางด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ อย่างครบถ้วน สำหรับคณะสงฆ์ไทย มีพระที่ผ่านการอบรมเป็นพระธรรมทูต 2 ประเภท คือ พระธรรมทูตสายในประเทศ และพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ในที่นี้นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศเท่านั้น

การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในพระไตรปิฎก

การปฏิบัติกัมมัฏฐานในพระพุทธศาสนา มีหลายวิธีด้วยกัน แต่สำหรับพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท มีความเชื่อและยอมรับแนวการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ตามที่มีปรากฏหลักฐานอยู่ในพระไตรปิฎกและอรรถกถาว่า เป็นวิธีการที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้าและสามารถทำให้พุทธศาสนิกชน ได้พัฒนาศักยภาพจิตตนจากระดับปุถุชนธรรมดาเป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นบุคคลในอุดมคติของพระพุทธศาสนา

⁷ วจ.จตุกก. (ไทย) 21/133/183.

⁸ วิ.อ.(บาลี) 1/42-55, สุธัมมปาโล ภิกขุ, เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นใหญ่ในแผ่นดิน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2540), หน้า 59.

คำว่า กัมมัฏฐาน มีอธิบายว่า ที่ตั้งแห่งการงาน⁹ อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการงานของใจ อุบายที่ทำให้สงบทางใจ วิธีฝึกอบรมจิต¹⁰ ธรรมเนียมเป็นที่ตั้งแห่งการงานทางใจ ซึ่งหมายถึงการมีสติ กำหนดรู้เท่าทันทุกอารมณ์ที่เกิดขึ้น ยังจิตของผู้ปฏิบัติให้ตั้งอยู่ คือมีการตื่นตัวรู้สึกตัวอยู่เสมอ และ ธรรมเนียมเป็นการปฏิบัติบำเพ็ญอันเป็นฐานแห่งการบรรลุคุณวิเศษคือฌานและมรรคผลใน พระพุทธศาสนา¹¹

อีกนัยหนึ่ง ธรรมเนียมเป็นวิธีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึงการฝึกหัดจิตหรือ การอบรมจิตให้สงบสงัด และสว่างจากความทุกข์นั้นเอง ธรรมเนียมเป็นศาสตร์และศิลป์แห่งการ ดำเนินชีวิตและเป็นฐานะอันสำคัญยิ่งทางพระพุทธศาสนา เรียกการปฏิบัติธรรมเนียมว่า การบริหารจัดการ หรือการพัฒนาจิต ซึ่งมีความหมายให้เรารู้จักการรักษาคุ้มครองจิตด้วย วิธีการฝึกอบรมอย่าง สม่ำเสมอ เพื่อลดละความวุ่นวาย และความเครียดที่เกิดกับร่างกายและจิตของเรา ให้เกิดความ เข้มแข็งนำมาใช้ในการปฏิบัติงานทุกอาชีพและก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี มีความมั่นใจและมีความสุขใจ เพราะจิตที่พัฒนาดีแล้วย่อมมีความสุข และมีความเกษมสำราญในการทำงาน ประกอบกรรมดี และเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมและตนเอง และธรรมเนียมเป็นกรรมวิธีในการฝึกอบรมจิตเป็นหน้าที่ ที่ควรปฏิบัติเป็นงานของจิตที่ยกระดับให้จิตสูงขึ้น¹²

ส่วนคำว่า “วิปัสสนา” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก คือ ปัญญา กริยาที่รู้ชัด ความวิจย ความเลือกสรร ความวิจยธรรม ความที่กำหนดหมาย ความเข้าไปกำหนด ความเข้าไปกำหนดเฉพาะ ภาวะที่รู้ ภาวะที่ฉลาด ภาวะที่รู้ละเอียด ความรู้แจ้ง ความค้นคิด ความใคร่ครวญ ปัญญาเหมือน แผ่นดิน ปัญญาเครื่องทำลายกิเลส ปัญญาเครื่องนำทาง ความเห็นแจ้ง ความรู้ชัด ปัญญาเหมือนปลัก อินทรีย์คือปัญญา ปัญญาพละ ปัญญาเหมือนศาตรา เป็นเหมือนปราสาท ความสว่างคือปัญญา แสง สว่างคือปัญญา ปัญญาเหมือนประทีป ปัญญาเหมือนดวงแก้ว ความไม่หลง ความวิจยธรรมชื่อว่า สัมมาทิวธิ เรียกว่า ปัญญินทรีย์ หรือ วิปัสสนา¹³

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าวิปัสสนาเป็นคำกล่าวหมายถึงปัญญาที่รู้ชัดแจ่มแจ้งอย่าง ละเอียดอย่างไม่มี ความหลงซึ่งเป็นการใคร่ครวญและกำหนดหมายหรือเข้าไปกำหนดเฉพาะและเป็น การวิจยธรรมที่เป็นสัมมาทิวธิ ซึ่งการที่จะทำให้วิปัสสนาเกิดขึ้นได้ดั่งนั้นต้องทำจิตให้เป็นสมาธิในระดับ พอสมควร เนื่องด้วยจิตที่เป็นสมาธิจะเป็นจิตที่มีคุณลักษณะตามที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายไว้ในหนังสือพุทธธรรมว่า จิตที่เป็นสมาธิหรือมีคุณภาพดี มีสมรรถภาพสูงนั้น มีลักษณะที่ สำคัญ ดังนี้

⁹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: นาน มีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546), หน้า 16.

¹⁰ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 9, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543), หน้า 11.

¹¹ พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร), วิมุตติรัตนมาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2539), หน้า 213.

¹² วริยา ชินวรรณโณ และคณะ, สมาธิในพระไตรปิฎกวิวัฒนาการการตีความศาสนเรื่องสมาธิใน พระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548), หน้า 17.

¹³ ดูรายละเอียดใน อภ.สง. (ไทย) 34/ 31/ 30.

1) แข็งแรง มีพลังมาก ท่านเปรียบไว้ว่า เหมือนกระแสน้ำที่ถูกควบคุมให้ไหล พุ่งไปในทิศทางเดียวย่อมมีกำลังแรงกว่าน้ำที่ถูกปล่อยให้ไหลพราวกระจายออกไป

2) ราบเรียบ สงบซึ่ง เหมือนสระหรือบึงน้ำใหญ่ที่มีน้ำนิ่ง ไม่มีลมพัด ต้องไม่มีสิ่งรบกวนให้กระเพื่อมไหว

3) ไส กระจ่าง มองเห็นอะไรๆ ได้ชัด เหมือนน้ำสงบนิ่ง ไม่เป็นริ้วคลื่น และฝุ่นละอองที่มีก็ตกตะกอนนอนกันหมด

4) นุ่มนวล ควรแก่งาน หรือเหมาะแก่ การใช้งาน เพราะไม่เครียด ไม่กระด้าง ไม่วุ่น ไม่ขุ่นมัว ไม่สับสน ไม่เร่าร้อน ไม่กระวนกระวาย

จิตที่เป็นสมาธิมีองค์ประกอบเหมาะแก่การเอาไปใช้ได้ที่ดีที่สุด ไม่ว่าจะใช้ในทางปัญญาเป็นการทำวิปัสสนาก็มีพื้นฐาน จะสามารถช่วยพิจารณาให้เกิดความรู้ความเข้าใจถูกต้องแจ้งชัด ลักษณะเด่นที่สุดของจิตที่เป็นสมาธิ ซึ่งสัมพันธ์กับความมุ่งหมายของสมาธิด้วย คือความควรแก่งาน หรือเหมาะแก่การใช้งาน และงานที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนา คืองานทางปัญญา หรืองานด้านวิปัสสนา อันได้แก่การใช้จิตที่พร้อมดีเช่นนั้นเป็นสนามปฏิบัติการของปัญญาในการพิจารณา สภาวธรรม ให้เกิดความรู้แจ้งตามความเป็นจริง และสมาธิที่ถูกต้องไม่ใช่อาการที่จิตหมดความรู้สึก แต่เป็นสภาวะที่จิตสว่าง โส่งโปร่ง หลุดออกจากสิ่งบดบังบีบคั้น กั้นขวาง เป็นอิสระ ตื่นอยู่ เบิกบาน อยู่ พร้อมทั้งจะใช้ปัญญาได้ตลอดเวลา¹⁴

สมาธิที่จัดว่าอยู่ในขั้นพร้อมที่จะใช้ปัญญาได้ดี คือขณิกสมาธิ อันเป็นความตั้งมั่นของจิตที่มีสติชั่วขณะหนึ่ง แต่ถ้าจะให้ดีมากกว่าควรเป็นอุปจารสมาธิที่เป็นความตั้งมั่นของจิตที่มีสติแน่วแน่ เพราะเป็นสมาธิที่เกิดจากจิตตั้งมั่นโดยที่นิรวณหมายถึงสิ่งที่กั้นจิตไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรมทั้ง 5 ประกอบด้วย 1) กามฉันทะ ความพอใจในกาม 2) พยาบาท ความคิดร้าย 3) ถีนมิทธะ ความหดหู่ และเซื่องซึม 4) อุทธัจจกุกกุจจะ ความคิดฟุ้งซ่าน และ 5) วิจิกิจฉา ความลังเลสงสัย ไม่สามารถได้ช่องปรากฏได้ เป็นสมาธิประณีตเป็นฐานของการเจริญวิปัสสนาก็มีพื้นฐาน¹⁵ ซึ่งโดยปกติผู้เจริญวิปัสสนาก็มีพื้นฐาน ด้วยการกำหนด พองหนอ ยุบหนอ จะมีสติเห็นอาการพองและยุบของท้อง หรือการเดินจงกรมทั้ง 6 ระยะ จะมีสติเห็นการก้าวเดินไปอยู่กับปัจจุบันที่ทำ ด้วยการกำหนดดังกล่าวจะต้องมีจิตที่เป็นสมาธิในระดับแน่วแน่ไม่มีนิรวณเข้ามาแทรก ด้วยการกำหนดเห็นอารมณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้นในการเจริญวิปัสสนาก็มีพื้นฐาน ซึ่งพระธรรมทูตที่จะพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนาก็มีพื้นฐานได้ดีมีความก้าวหน้าจะต้องไม่คิดเรื่องต่างๆ ไม่เปิดช่องให้นิรวณเข้ามาด้วยการกำหนดสติอย่างต่อเนื่อง ในอารมณ์ปัจจุบัน

เมื่อจิตที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนาก็มีพื้นฐานอย่างดีแล้ว จะทำให้ทันต่ออารมณ์สิ่งสัมผัสที่เข้ามาด้วยความสงบเย็น มันคงไม่หวั่นไหวไปกับอารมณ์ที่มากระทบ ในพระไตรปิฎกได้กล่าวถึงลักษณะจิตที่เป็นสมาธิ ในที่นี้นำมาใช้ในการเกื้อกูลต่อการเจริญวิปัสสนา ดังนี้

- 1) ตั้งมั่น คือตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่จิตกำหนด
- 2) บริสุทธิ์ คือหมดจดจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองจิต
- 3) ผ่องใส คือไม่มีกิเลสเครื่องทำให้ขุ่นมัว

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 854-859.

¹⁵ ดูรายละเอียดใน สุทธิ.1/160,187.

- 4) เรียบเสมอ คือภาวะจิตที่ไม่ฟู ไม่แฟบ หรือขึ้นๆ ลงๆ
- 5) ปราศจากสิ่งที่จะทำให้มัวหมอง คือไม่มีกิเลสเครื่องเศร้าหมอง มารบกวน
- 6) นุ่มนวล คือมีความอ่อนโยนไม่หยาบกระด้าง
- 7) ควรแก่การงาน คือเหมาะที่จะใช้งานโดยเฉพาะงานด้านพัฒนาปัญญา
- 8) มั่นคง คือดำรงมั่นเหมือนเสาเชื่อมไมโยกโคลงหรือหวั่นไหว

ตามที่กล่าวมา สมบัติเป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้ด้วยการปฏิบัติจริง หากฝึกปฏิบัติจนจิตอยู่ในภาวะของความเป็นอิสระปราศจากสิ่งรบกวน ปราศจากสิ่งอันชวนให้ยึดมั่นถือมั่น จิตจะเกิดความสงบ เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ และสามารถพิจารณาในกาย เวทนา จิต และธรรม ให้รู้เห็นความเป็นจริงนำไปสู่ทางพ้นทุกข์ มีจุดประสงค์จำแนกได้เป็น 2 ทาง คือ¹⁶

- 1) สติตั้งมั่นเพื่อให้จิตสงบ เรียกว่าสมถกัมมัฏฐาน มีอานิสงส์สูงสุดให้บรรลุฌานสมาบัติ
- 2) สติตั้งมั่นในการพิจารณารูปนามเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เรียกว่า วิปัสสนากัมมัฏฐาน มีอานิสงส์สูงสุดให้บรรลุถึง มรรค ผล นิพพาน เพราะการกำหนดพิจารณาไตรลักษณ์ เพื่อให้เห็นตามความเป็นจริงว่าสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นรูปนามเท่านั้นและรูปนามทั้งหลายเหล่านั้น มีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่มีแก่นสารยั่งยืน ด้วยการพิจารณาอย่างนี้จะได้ก้าวล่วงความเห็นผิดไม่ให้หลงติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันจะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งสิ้นทั้งปวง

วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น เข้าสู่ภาวะสุขสงบเย็น คือพระนิพพาน การทำกุศลชั้นพิเศษในพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า วิวัฏฏคามินีกุศล คือการทำกุศลที่ทำให้ออกจากวัฏฏะ เกิดขึ้นเพื่อเป็นทางไปสู่ความหลุดพ้น หมตภิเลส เข้าสู่พระนิพพาน ซึ่งแตกต่างจากการทำทาน รักษาศีล อันเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐาน ซึ่งนำไปสู่ความสมบูรณ์ในชีวิตของการเวียนว่ายในสังสารวัฏ แต่ยังไม่สามารถทำให้หลุดพ้นจากสังสารวัฏได้ แต่วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นพื้นฐานที่จะทำให้เข้าใจและยอมรับ ในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ทำให้เห็นทุกข์ภัยที่เกิดขึ้นจากชีวิตที่วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏ และเข้าใจถึงความเป็นไปแห่งวงจรสังสารวัฏ รู้ต้นเหตุของสังสารวัฏและทำให้ขจัดกิเลสอันเป็นต้นเหตุของการเวียนว่ายตายเกิดได้

พระธรรมทูตสายต่างประเทศที่ได้พัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว จะมีปัญญาที่รู้ชัดแจ่มแจ้งอย่างละเอียดอย่างไม่มีความหลงซึ่งเป็นการใคร่ครวญและกำหนดหมายหรือเข้าไปกำหนดเฉพาะและเป็นการวิจัยธรรมที่เป็นสัมมาทิฐิ ทำให้ทันต่ออารมณ์สิ่งสัมผัสที่เข้ามาด้วยใจที่สงบเย็น มั่นคงไม่หวั่นไหวไปกับอารมณ์ที่มากกระทบ เห็นสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นรูปนามเท่านั้นและรูปนามทั้งหลายเหล่านั้น มีลักษณะเป็นอนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ไม่มีแก่นสารยั่งยืน ตามความเป็นจริง ก้าวล่วงความเห็นผิดไม่ให้หลงติดอยู่ในความยินดียินร้าย อันจะให้ถึงหนทางดับทุกข์ทั้งปวง

¹⁶ขุนสรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), ผู้รวบรวม, **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะปริจเฉทที่ 7 สมุจจัยสังคหวิภาค**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ออาพลพิทยา, 2506), หน้า 41.

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ ใช้ระยะเวลา 30 วัน หรืออาจจะมากกว่านั้น เรียกว่าการฝึกอบรมในช่วงนี้ว่า ภาควิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยมีพระวิปัสสนาจารย์ที่มีความชำนาญพิเศษด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ผ่านการทำวิปัสสนากัมมัฏฐานมาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่รู้จักกันในวงการพระวิปัสสนาจารย์ ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติภาควิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น พระวิปัสสนาจารย์จะเป็นผู้สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น เป็นกำลังใจ ให้ทำตลอดเวลา ในการฝึกภาควิปัสสนากัมมัฏฐานใช้การเจริญสติปัฏฐานหรือการเจริญวิปัสสนาแนวพองยุบ ซึ่งการปฏิบัติแนวพองยุบ จะมีการกำหนด แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

- 1) การกำหนดอิริยาบถใหญ่ ได้แก่ การยืน เดิน (จงกรม) นั่ง นอน
- 2) การกำหนดอิริยาบถย่อย ได้แก่ เวลาที่นอกจากการกำหนดหลักข้างต้น และ
- 3) การกำหนดนามธรรมทั้งหมดที่เหลือ ได้แก่ เวทนา จิต และธรรม ที่เกิดขึ้นระหว่างการกำหนดอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย

การกำหนดอิริยาบถใหญ่และอิริยาบถย่อย

การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศในแต่ละวันเป็นการเดินจงกรม ซึ่งมี 6 ระยะเวลา สลับกับการนั่ง โดยในช่วงเริ่มแรกพระวิปัสสนาจารย์จะกำหนดให้เริ่มจากการเดินจงกรม 45 นาที และนั่ง 45 นาที สลับกันไปตลอดทั้งวัน และจะเพิ่มเวลาเป็นเดินจงกรมหนึ่งชั่วโมงและนั่งหนึ่งชั่วโมง โดยแบ่งเป็นช่วงเข้าก่อนฉันภัตตาหารเช้าเวลา 04.00-06.30 น. ช่วงเข้าก่อนฉันภัตตาหารเพลเวลา 09.00-10.30 น. ช่วงบ่ายตลอดบ่ายเวลา 13.00-16.30 น. และช่วงเย็นก่อนถึงเวลาพักผ่อนเวลา 18.00-21.30 น. รวมเวลาในการปฏิบัติในแต่ละวันไม่น้อยกว่า 11 ชั่วโมง ซึ่งในช่วงคำจะมีการฟังธรรมโดยพระวิปัสสนาจารย์ให้อารมณ์กัมมัฏฐานเป็นเวลาประมาณ 30 นาที หลังจากฟังธรรมแล้วจะเดินจงกรมและนั่งอีกหนึ่งรอบก่อนที่จะถึงเวลาให้กำหนดสติเข้าที่พักผ่อน ที่มีการกำหนดพื้นที่ในการให้ปกกลดโดยจะไม่ขีดติดกัน เพื่อเป็นการป้องกันการคลุกคลีด้วยหมู่คณะและการพูดคุย ซึ่งในช่วงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไม่อนุญาตให้ออกนอกพื้นที่ โดยจะมีการบอกพื้นที่ให้ผู้ปฏิบัติทราบ ไม่อนุญาตให้ใช้โทรศัพท์มือถือและเครื่องมือสื่อสารทุกชนิด ไม่อนุญาตให้พูดคุยกัน ไม่อนุญาตให้สูบบุหรี่และเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด ไม่อนุญาตให้อาาอาหารและเครื่องดื่มไปฉันที่ปกกลด และให้อยู่ในโอวาทคำแนะนำของผู้บริหาร พระวิปัสสนาจารย์ คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ผู้ดูแล ซึ่งในช่วงของการปฏิบัติเข้าสู่วันที่ 3 จะมีการกำหนดให้พระธรรมทูตทุกรูปได้ส่ง-สอบอารมณ์ต่อวิปัสสนาจารย์เพื่อรับคำแนะนำให้การปฏิบัติได้พัฒนาการเพิ่มมากขึ้น และเมื่อการปฏิบัติดำเนินมาถึง 15 วัน คือครั้งหนึ่งของจำนวนเต็มของการปฏิบัติจะมีการประเมินผลพิจารณาความก้าวหน้าในการปฏิบัติและสรุปพฤติกรรมของพระธรรมทูตแต่ละรูป จากนั้นถ้าพระธรรมทูตรูปที่ยังไม่ก้าวหน้าในการปฏิบัติ พระวิปัสสนาจารย์จะกระตุ้นให้เร่งความเพียร และถ้าพระธรรมทูตรูปใดประพฤติดนขัดกับระเบียบจะมีการส่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลโครงการให้คำแนะนำและกำชับให้อยู่ในระเบียบ

คุณสมบัติของพระธรรมทูตที่ดีเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศถือว่าเป็นสิ่งที่พระธรรมทูตสายต่างประเทศควรมีคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่ดี มีบุคลิกภาพที่น่าเคารพเลื่อมใสแก่ผู้ที่พบเห็นหรือผู้ฟัง ในข้อนี้มีตำรา

กล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าว่าทรงมีพระลักษณะทั้งทางด้านความสง่างามแห่งพระวรกายที่งดงาม ประกอบด้วยพระมหาบุรุษลักษณะ 32 ประการ และอนุพยัญชนะ 80 ประการ มีพระฉวีวรรณผุดผ่อง ดังทองคำ นาคู นวลใส ส่วนพระสุรเสียงไพเราะ สุภาพสละสลวย แจ่มใส ชัดเจน นุ่มนวล ชวนฟัง กลมกล่อม ไม่พรวด กังวานดุจเสียงพรม โน้มนำจิตใจควรแก่ศรัทธาปสาทะทุกประการ ซึ่งสำหรับ พระธรรมทูตจะไม่สามารถเป็นเหมือนพระพุทธเจ้าทุกประการได้ แต่ให้นำเอาคุณลักษณะของ พระองค์บางอย่างมาประยุกต์ใช้ เช่น กิริยามารยาทที่สงบสำรวม เสียงที่นุ่มนวลชัดเจน และความ อุดหนุนใจเย็น เป็นต้น และควรมีคุณสมบัติของพระธรรมทูตที่ดี¹⁷ ดังต่อไปนี้

- 1) มีความกรุณาเป็นพื้นฐานของจิต
- 2) ไม่ถือตัวหยิ่งโส
- 3) มีความอดทน ใจเย็น
- 4) มีความยุติธรรม ไม่เห็นแก่หน้า
- 5) มีความรอบคอบ
- 6) มีความประพฤติน่าเคารพบูชา
- 7) รู้จักภูมิสติปัญญาของผู้ฟัง

นอกจากนี้พระธรรมทูตไทยควรเป็นผู้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมไทย ไปประกาศให้ชาวต่างประเทศได้รู้และได้รับประโยชน์ ซึ่งถือว่าเป็นคุณสมบัติของพระธรรมทูตสาย ต่างประเทศ มี 4 ประการ¹⁸ คือ

1) มั่นใจในคุณค่า ความดีงาม ของพระพุทธศาสนา ในฐานะที่เป็นพระธรรมทูตไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จะต้องมีความมั่นใจว่าเรามีดีที่จะให้แก่เขาหมายความว่าพระธรรมทูต ต้องมั่นใจในสิ่งที่มิว่าเป็นสิ่งที่ดีแท้เป็นสิ่งที่เลิศ เป็นสิ่งที่ประเสริฐและเป็นประโยชน์ที่จะช่วยเหลือเขา ได้เป็นข้อสำคัญอันดับแรก

2) ต้องเป็นผู้เข้าใจปัญหาและความต้องการของถิ่นฐาน ที่พระธรรมทูตไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในประเทศอินเดีย คือ ไปในถิ่นของเขา ถ้าไม่รู้จักเขาให้เพียงพอ ก็จรรู้สึกหวั่นไหวได้ ง่าย จึงต้องรู้เท่าทันเขาตามความเป็นจริง เช่น รู้ว่าเขามีปัญหาอะไร เขาทำอะไรต้องการอะไร โดยการ สังเกตสังคมของเขาทั้งจุดเด่นและจุดด้อย พร้อมรู้จักภูมิหลังของเขาด้วยว่าเจริญด้านไหน อะไรเป็น เหตุปัจจัยแห่งความเจริญและไม่เจริญ เพื่อช่วยเขาได้อย่างถูกต้อง

3) มีวิธีการที่จะสื่อสาร ทั้งรู้จักปัญหาและความต้องการของคน ที่พระธรรมทูตจะไปช่วย ต้องมีวิธีที่จะช่วยเขา งานพระธรรมทูตคือการนำเอาธรรมไปให้มหาชน ด้วยการพัฒนาวิธีการ คือ เพื่อจะนำสิ่งที่ดีไปให้แก่มหาชนและไปสนองความต้องการของมหาชนนำเขาไปสู่ทางที่ดีงามมี ความสุขได้สำเร็จ

¹⁷ แสง จันทร์งาม, *วิธีสอนของพระพุทธเจ้า*, (กรุงเทพมหานคร : กมลการพิมพ์, 2526), หน้า 24 - 30.

¹⁸ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), *บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างแดน*, ในอนุสรณ์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ, รุ่นที่ 1, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538), หน้า 22-25.

4) มุ่งมั่นแน่วแน่ต่ออุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา เพื่อจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนา พระสงฆ์แต่เดิมทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูต เริ่มแต่ยุคพระอรหันต์สาวกรุ่นแรกๆ ที่ พระพุทธเจ้าได้ทรงส่งไปประกาศพระศาสนา

พระธรรมทูตไทยที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประเทศไทยที่จะนำเอาวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของประเทศไทยไปเผยแผ่แก่คนต่างประเทศด้วย ซึ่งประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติมาตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงบัดนี้ นับได้ว่าเป็นระยะเวลายาวนาน พระพุทธศาสนาย่อมมีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจและเป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาล โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรม และมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม ดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้น มีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้น เช่น การตักบาตรประจำวัน การทำบุญ การฟังธรรมในวันธรรมสวนะ การไหว้พระสวดมนต์ และพิธีกรรมต่างๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเกือบทั้งสิ้น นับแต่เกิดจนตาย ซึ่งได้แก่การทำบุญครบรอบวันเกิด งานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอยู่เหนือวัฒนธรรมในด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมาก¹⁹ ซึ่งพระธรรมทูตที่ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศควรบอกประกาศให้แก่คนต่างประเทศได้ทราบถึงประเด็นเหล่านี้

บทสรุป

สถานการณ์สังคมทั่วโลกมีการแข่งขันสูงในการดำรงชีวิต ทำให้สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมวัตถุนิยม ประชาชนแข่งขันกันในเรื่องวัตถุไม่มีเวลาใส่ใจด้านจิตใจ วัตถุได้ลดทอนคุณค่าทางด้านจิตใจของมนุษย์ทำให้มนุษย์มีการเบียดเบียนกัน แต่การพัฒนาคนในสังคมจะต้องพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจด้วยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ทั้งในตนเอง ในองค์กร ชุมชน และประเทศชาติ

สำหรับการพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น ซึ่งการพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานทำให้พระธรรมทูต มีสติมั่นคง มีความอดทน มีใจสุขุมสงบเย็น และมีปัญญารู้เท่าทันต่อการเผชิญสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่ท้าทายต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ด้วยความเข้าใจเหตุและผล ทำให้พระธรรมทูตมีศักยภาพด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานด้วยตนเองและสามารถสอนผู้อื่นได้ รวมถึงสามารถประยุกต์ใช้อย่างสอดคล้องกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและจิตวิญญาณ

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ เป็นสิ่งที่มุ่งพัฒนาคุณลักษณะของพระธรรมทูตสายต่างประเทศ ให้เป็นผู้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส ใฝ่รู้ ใฝ่คิด เป็นผู้นำด้าน

¹⁹ ทินพันธุ์ นาคะตะ, พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์, 2544), หน้า 1-3, 131.

จิตใจและปัญญา มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีศรัทธาอุทิศตนเพื่อพระพุทธศาสนา และบริการด้านวิชาการแก่สังคม มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการปฏิบัติที่จะนำพาตนเองและสรรพสัตว์ให้ก้าวล่วงความทุกข์ทั้งปวง พร้อมทั้งสามารถสอนธรรมนำปฏิบัติวิปัสสนาได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้พระธรรมทูตสายต่างประเทศที่เป็นผู้นำในวัดแต่ละวัด ถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อผลสำเร็จ ของการปฏิบัติศาสนกิจ การพัฒนาศักยภาพด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศจึงเป็นวิธีการที่ช่วยเติมเต็มให้การทำงานของคณะสงฆ์บรรลุเป้าหมายได้

บรรณานุกรม

ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร). ผู้รวบรวม. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมมัตถสังคหะปริจเฉทที่ 7 สมุจจยสังคหวิภาค**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อาพลพิทยา, 2506.

ทินพันธ์ นาคะตะ. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: หจก. สหยาบบล็อกและการพิมพ์, 2544.

พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ์. ธรรมลีลา. **หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ**. 21 สิงหาคม 2551.

พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร). **วิมุตติรัตนมาลี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มิตรสยาม, 2539.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2542.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **บทบาทและหน้าที่ของพระธรรมทูตในต่างแดน**. ในอนุสรณ์ พระธรรมทูตสายต่างประเทศ. รุ่นที่ 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, 2546.

วริยา ชินวรรโณ และคณะ. **สมาธิในพระไตรปิฎกวิวัฒนาการการตีความคาสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนา ฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.

แสง จันทร์งาม. **วิธีสอนของพระพุทธเจ้า**. กรุงเทพมหานคร: กมลการพิมพ์, 2526.